

Quod facit iuxta principia exposita a Guiberto de Nogent (contemporaneo S. Norberti; cui Guibertus iste dedicat epilogum suae Tropologiae in Jeremiam: Patrol. Lat., t. 156, col. 487 s.). Simul ac principia proposita ab Alano Insulensi, apud quem praedicatio aspectum magis moralem ob oculis ponitur. Adamus noster, ex sua parte, sectatores vitae religiosae prae oculis habet. Praeceptorem veritatis se ostendit; docere intendit. Per diversa itinera quae in prima periodo vitae suae peregerat, circulos scientificos non paucos frequentaverat. Et potissimum se discipulum ostendit scholae a S. Victore; Andream a S. Victore iteratis vicibus citat.

Etiam sub alio respectu sermones Adami momento non carent. Nempe sub respectu rationis sub qua textus S. Scripturae interpretantur. Novit profecto sensum litteralem textuum. Sistit tamen potius in eorum sic dicto sensu spirituali ac mystico.

Comparando tandem scripta et sermones Adami cum auctoribus anglicis eiusdem aetatis, apparet Adamum sequacem sese non ostendere traditionis Cisterciensium; sed et hic sequacem esse scholae a S. Victore. Sistere modo speciali non videtur in requisitione stili venusti; proinde stilus eius minus elegans dici debet quam stilus expositionum Petri Blesensis. Adamus testis fidelis est modi agendi scriptorum sui temporis; potius insistendo in momentum veritatum quae vitae spiritualis progressum regunt quam in eorum expositionem methodice scolasticam. Praeterea multo minus citat opera S. Bernandi; multo minus quam alii duo Praemonstratenses praeclari eiusdem saeculi: Anselmus de Havelberg et Philippus de Harveng.

Haec et similia argumenta scite, adductis plurimis citationibus textuum, ab auctore Hamilton in hac inquisitione proponuntur. Ita ut merito laudandum sit opus istud, tali cum cura confectum, edi potuisse.

J. B. VALVEKENS, O. Praem.

Pl. F. LEFÈVRE, *Travaux d'orfèvres louvanistes pour l'abbaye d'Averbode*, in *Arca Lovaniensis*, 2, Leuven, 1873, p. 133-155.

In talrijke artikels heeft Pl. F. Lefèvre, thans emeritus-professor aan de Leuvense Universiteit, historische gegevens en archivalische bescheiden gepubliceerd in verband met het artistiek verleden van de abdij van Averbode. De oude kloosterarchieven, vooral de rekeningen bevatten zeer veel materiaal in verband met de artiesten die voor deze instelling hebben gewerkt en met het kunstpatrimonium dat hier dank zij het mecenaat van talrijke prachtlievende abten tot stand kwam.

Voorliggend artikel doet nieuwe gegevens aan de hand over Leuvense edelsmeden die in de 14e en 15e eeuw de Kempische abdij van nieuw zilver voor liturgische of profane doeleinden hebben voorzien of oudere stukken hebben hersteld. Het betreft hier de aktiviteit van Arend

de Haen (werkzaam voor Averbode tussen 1397 en 1402), Hendrik Breem of Brennen (tussen 1397 en 1407), Jan de Vos (tussen 1402 en 1457), Jan van de Valpoorte (in 1430) en Rudolf van Leuven (in 1472). Deze vijf kunstenaars hebben blijkens de rekeningen te Averbode een grote, helaas nagenoeg verloren schat aan edelsmeedwerk bezorgd: kelken, ampullen, reliekkruisen en sluitspelden voor koorkappen, evenals bekers, kruiken en ander tafelgerei. Bijzondere vermelding verdient een cylindermonstrans, door abt Jan de Molenere in 1396 bij Arend de Haen besteld. Bleef het stuk zelf niet bewaard, dan vormen de betreffende documenten een belangrijk getuigenis voor de eucharistische vroomheid van die tijd.

In het artikel worden ook archiefbronnen gepubliceerd in verband met de werkzaamheid van de edelsmid Herman van Lubbeek (tussen 1372 en 1394). Een fragment van een door hem vervaardigd reliekkruis, verwerkt in een kruisvormig ostensorium van ca. 1550, wordt nog in de abdij bewaard.

De auteur signaleert buiten de rekeningen ook het bestaan van andere documenten die enig licht werpen op het edelsmeedwerk, eertijds in het bezit van Averbode. Hij vestigt o.m. de aandacht op een lijst van 1448 met de opsomming van voorwerpen die enkele jaren tevoren naar Keulen waren meegenomen door kanunniken die wegens een scheuring in de schoot van de kloostergemeenschap waren gevlucht. Op de tweede plaats citeert hij een lijst van edelsmeedwerk en gewaden door Averbode in 1580 verkocht; de opbrengst moest dienen voor het onderhoud van de religieuzen die na de plundering van de abdij door de geuzen in 1578 in ballingschap leefden. Dergelijke documenten zijn niet alleen van belang voor de kennis van de daarin opgesomde kunstwerken, maar werpen bovendien enig licht op pijnlijke toestanden waarin de kloostergemeenschap af en toe verwikkeld geraakte.

In het artikel neemt de editie van oorspronkelijke bronnen een zeer ruime plaats in, en dit geheel terecht want de waarde van de archivalia voor het strikt wetenschappelijk onderzoek kan niet genoeg beklemtoond worden. De uitgegeven documenten belichten allerlei facetten in verband met de verwerving van edelsmeedwerk (bestelling, uitvoeringstermijn, prijzen, wijzen van betaling, enz.) en betreffende de oude terminologie. Buiten de kunsthistorici en de archeologen zijn zeer verschillende groepen specialisten met de editie gebaat: de economen die zich interesseren aan de geschiedenis der productiecentra en de evolutie der prijzen; de liturgisten voor wie het beschreven kerkelijk zilver onmiddellijk met een concrete functie wordt in verband gebracht; tenslotte de beoefenaars van de kloostergeschiedenis die de summere gegevens uit de archiefstukken kunnen terugplaatsen in een monastieke context.

De uitgave der documenten biedt nog een ander aspect. De meeste van de artistieke produkten die er in ter sprake komen, gingen in de loop der eeuwen door allerlei, vaak tragische omstandigheden verloren en de geschreven bronnen vormen dan ook de enige mogelijkheid om

een blik te werpen in de rijkge vulde schatkamer die Averbode eertijds moet bezeten hebben.

M. SMEYERS

Monasticon belge. Tome III. Flandre occidentale. Troisième volume, Liège, Centre national de Recherches d'histoire religieuse, 41, rue du Pèry. Un vol. in-4°, 425 pages (p. 584-1010). Prix : 650 FB.

Félicitons le C.N.R.H.R. de présenter depuis vingt ans et à cadence rapide aux amateurs d'histoire monastique en Belgique une série de volumes de grand format in-4°, qui résument en de brillantes et solides synthèses les connaissances essentielles de leur spécialité. Et, à l'époque où l'on semble ne plus attacher autant de prix que jadis au travail bien fini, il faut associer aux félicitations l'imprimeur Duculot, de Gembloux, qui sort de presse un volume aussi élégant, d'une typographie aussi claire sur un papier de qualité.

Ce livre est partiellement consacré à l'ordre de Prémontré (p. 585-653). On y trouve des notices relatives à l'abbaye de Saint-Nicolas de Furnes, à la prévôté de Beauregard et aux prieurés de Dixmude, de Béthanie à Furnes et du Vrouwenhof à 's Heerwillemskapelle. L'auteur de ces savantes monographies est dom Nicolas Huygebaert, moine bénédictin de Saint-André-lez-Bruges. Celui-ci devient ainsi l'auteur de plus de mille pages d'un travail scientifique dense, dépouillé de toute vaine littérature et où ne parlent que les documents. Pour Saint-Nicolas, on relève la signature de M. A. Aneca aux côtés de celle du Père Huygebaert.

Quarante-quatre pages d'un texte serré, ce n'est pas trop pour un centre religieux au passé aussi prestigieux que celui de l'abbaye de Furnes. Le plan traditionnel, fort justifié, a été respecté. Vient d'abord l'énoncé des sources et des travaux, qu'ils soient inédits ou déjà livrés au public. Ce vaste panorama s'étend largement aux sciences dites auxiliaires. A noter une impressionnante série d'écrivains et de savants ayant appartenu à la communauté. Puis se développent la critique des sources et ses conclusions à propos de la fondation et des observances primitives et, enfin, les notices particulières à chaque abbé, réparties par ordre chronologique.

Les chapitres (y incluant ceux dont nous ne rendons pas compte ici) ⁽¹⁾ sont tous à l'honneur des auteurs.

Les fleurs méritées que nous jetons à celui qui est responsable de la notice que nous envisageons spécialement, ne s'assortissent que de quelques piquants, mais, à vrai dire, si peu acérés qu'ils ne pourraient blesser aucun épiderme, si sensible soit-il. La notice sigillographique est chétive. N'y a-t-il que deux sceaux conservés ? Ils eussent d'autant

¹⁾ Outre celle de dom Huygebaert, principal collaborateur, on trouve les signatures d'Aneca déjà cité, de P. Callebert, J.-M. Duvosquel et J. Pycke.